

Akkor nyitom, ha becsukom szemem

Baka István: November angyalához

*„Kicsinyszerű az élet, ritkán jönnek,
Mint röpke álmok, nagyszerű napok,
Talán, csak hogy ne essenek kétségbe
Embernagyságon törpe századok”*

(Madách: A halál költészete)

Lélegzetvételnyi csend, a gyertyagyújtás, visszaemlékezés pillanata. Összegzés, értékelés, illetve öröknek, „megdönthetetlennek” tűnő értékek átértékelése.

A szerepjátékok élet-halál, kezdet és vég kérdéseit célozzák. Kifelé bezárulnak az utak, kívül rekednek az evidenciák, a megszokottak, a belső tér egyre tágul, benépesítik a vélt és valós emlékek, hol eredeti értékükben, hol átértékelődve, de éreztetve, hogy az értékrend lényegében változatlan maradt.

Akár a színházi előadás végén, sorra meghajolnak a szereplők, búcsúznak szerepüktől, a közönségtől, e búcsúval is gazdagítva emlékeik, külső és belső útjaik körét, továbbfűzve a láncot, végtelenbe futtatva a búcsút, a számadást. Elköszön „Háry”, története már a maga korában is „mesék” voltak, amelyeket szívesen hallgatott és hallgat mindenki, hiszen ezáltal a veszendő után kap, most azonban éppen a lényeg, a soha vagy csak részben megélt vágyak mesebeli valósága vonható kétségbe, lehetetlenné téve a „Fölébred újra álmából a század” gondolatát is. „Mert vanni könnyű-lenni nehezebb / Léleknek, földi árnyképek felett”. Arszenyij Tarkovszkij „csak fordításban létező verseiben” is az a pillanat hangsúlyos, amely az élet bármely pillanata lehetne, de amely a számadás pillanataiban tudatosodik és kap végső értelmet. A „görög váza pillanata” itt visszavonhatatlan végzetté válik.

A fohász, az ima, a hálaadás, a kérés hol rezignált közlésbe, hol indulatokkal áthatott lázadásba fordul. A szavak átértékelődnek. Nem relativitásukkal, inkább a maguk leghatározottabb értelmével állnak a gondolat, érzés, impresszió kifejezésének szolgálatába.

Igényes játékok vonzza a formajátékok sorát és igényességét is. A gondolati szféra, a formajátékok, s a visszatérő, illetve állandó szerepjátékok és szerepek egyetlen kompozícióvá, folyamattá szervezik a verseket, ciklusokat, köteteket.

„Yorick” is „visszatér”, hogy éleslátásával, iróniájával, szabadszájúságával megszegyenítsen korokat, embereket, tükröt állítva a valóságnak, amely ezáltal a „másik” oldalról mutat mindent, felvillantva a valóságot, lehetővé téve a „látást”, de a menekvőknek és ostobáknak meghagyva a kibúvás lehetőségét is. Azonban, mint minden szerep, Yorick is változik, nem csak Shakespeare-hez, Kormoshoz, de önmagához viszonyítva is. Egyre kevésbé hagy szabad utat, a valóság és tükröképe egyé olvad, nem torzképpel, hanem önmaga „eltorzultságával” üzenve... „Humor frissítené a szép regét de / Émelyítőn becukrozott a nép / Tud dánul még s inkább töri a svédet / S nem érdekli csak a cigánykerék / Ám ahhoz én már öregecske lettem / Meg is beszéltem ezt a küblivel / Hisz együtt búzlünk s tudom nem a testem / Világ-cel-lámban lelkem rothad el.”.

Egymást támogatva ballag el Yorick és Pehotnij, néha bizonytalanul, de kifelé az állandó bizonyosság arcát mutatva. Útjukat meghatározza a folyamatos rejtőzködés és kitárulkozás, játék-maszkokkal. Előrehaladásuk ritmusa folytonosan felfokozott életérzést áraszt magából, amely néha kifulladás, elfárad a veszteségek és az út végének láttán, de újra és újra telítődik, dinamikusává válik a veszendő megérzésével. Sajátos ambivalenciát tükrözve a már nincs veszítenivaló bizonyosságával és az értékekre, veszíthetőre koncentráló figyelemmel.

A parodisztikusság nem ismer sem Istent, sem embert, a dolgok fonákjának és a külső látásnak állandó érzékelése és érzékeltetése, a valóság, a kultúrtörténeti, irodalmi ihletettség és fantázia egyé olvadása a (nem véletlenül) tradicionális témák – haza, szerelem, élet-halál – megfogalmazásának merész képalkotásában is tükröződik. Felidézése ez utaknak és szerelmeknek, mint mindvégig, sajátos szerepjátékon keresztül. Szélesebb skálára kerül így a szerelem szerepjátékainak sora – a költő képzettársításokban gazdag, finom erotikával áthatott, hol Madáchot és Fráter Erzsit, hol Carment, hol, Pügmaliót idéző „Krúdys” világot várásol élénk, szindbádi búcsúval.

Az érték, a haza kérdéseinek legplasztikusabb képe a történelem, a politika oltárán bemutatott értékáldozat (*Orosz triptichon*). A végső kicsengés, akár az előző köteteké, ambivalens – rezignált és lázadó, bele nyugvó és reménykedő, kihívó és lecsendesedő, harmóniát kereső...
„Jöjj el hozzám, november angyala! / Halottak napja elmúlt, – élni kell!
/ S ha élni kell, a kő is énekel, / S bódít krizantémszirmos illata, – / Halotti mécs, öröklét lángja tán? / Mindegy! Fejem öledbe hajtánám.”